

Jurnal inter IAL

世

POSTA MUNDI



#34, Marto 2021



https://groups.google.com/d/forum/posta_mundi

Enhavo

[posta_Mundi] Fraz #34	1
Latino sine flexione	
Praefatione (Victore Leve)	3
Ido	
10ma nask–aniversario dil jurnal POSTA MUNDI (Partaka)	4
Sibelingua	
Universala lingues in fantastik literatura (Rosto)	5
6. Harry Harrison	5
7. Aurentina	7
8. Planeta por robinsones	7
Ido	
Anekdotaro — Ka Katrina citronek? (Partaka)	10
Esperanto	
Nostalgio (Carlo Minnaja)	11
Latino sine flexione	
Ⓐnarchia (Victore Leve)	14
Populido	
Yer, hoy e deman (Partaka)	15
Esperanto	
Etiko (Victore Leve)	17
Interlingua	
Tu oculos (Gonçalo Neves)	19

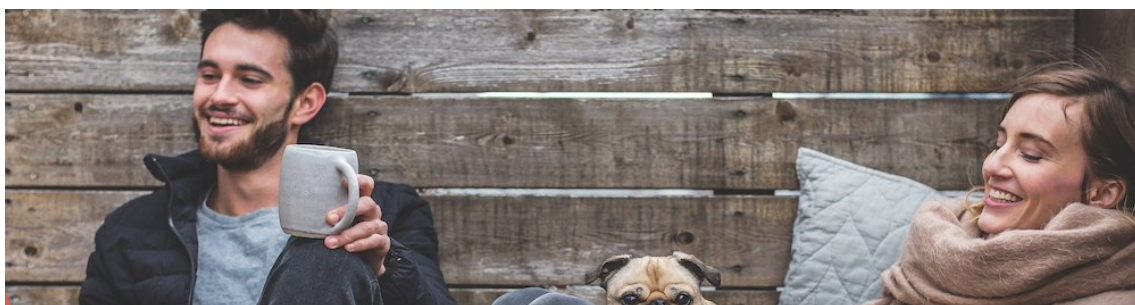
Enhavo

Ido

Memorialo pri la kuvento (Gonçalo Neves)	21
Duesma chapitro	21

[posta_Mundi]

Fraz #34



Adjuvilo Quante plu multas nos eston, tante plu multe nos ridon!

ARIEL Quanto plus multe (homini) nos sera,
tanto plus multe nos ridera!

Esperanto Ju pli multaj ni estos, des pli multe ni ridos!

Eurikide Kantem plui nos eserà, tantem pluem nos riderà!

Ido Quante plu multa ni esos, tante plu multe ni ridos!

Interlingua Quanto plus multes nos essera,
tanto plus multo nos ridera!

Interlingue (Occidental) Quant plu mult noi va esser,
tant plu multmen noi va rider!

Latino sine flexione Quanto plus nos es, tanto plus nos ride.

LdP Kem pyu mucho nu ve bi, tem pyu mucho nu ve ridi!

Mela Me suy de misu, me suy misu gaga.

Mondlango Des mor mu eson, des mor mu lafon.

Mundeze om mas noy si, om mas noy hahi.

Nov–adjuvilo Yu pli multas ni eston, des pli multe ni ridon!

Novial Kam plu multi nus ve es, tam plu multim nus ve rida!

Omnial Quante plus multe nos eson, tante plus multim nos ridon!

Populido Plu multi nos eseray, plu multei nos rideray!

Rapidlingue Le mor nos va esar, le tant mor nos va ridar!

Sambahsa Ye kathirer smos, ye meis gleihmos!

Volapük Plü mödiks obinobs, plü mödo osmilobs!

Praefatione

Latino sine flexione — Victore Leve

`victore-leve@pm.me`

Saepe, in hoc revista, nos da loco importante ad fictione et iste numero non es exceptione (gratia, cum mente notabile, ad contributione de Gonçalo Neves, de Carlo Minnaja et de Rosto qui praesenta sequela de suo expositione de lingua universale in litteratura phantastico).

Tamen, hoc editione es particulare quia signa decem anno de PM. Et ad hoc, post articulo de Partaka dedicato ad eventum, nos scripta de historia. Me, in modo modesto, traduc textu que credo es interssante in historia de scientia politico et de philosophia. Id es etiam ratione de frontispicio que monstra homine qui habe impactu maiore super nostra disciplina.

In fine, me vol gratia omne contributore ut diversitate de lingua utato: Ido, Esperanto, Latino sine flexione, Interlingua, Populido et Sibelilingua. Me solo pote spera que in futuro, id es idem!

10ma nask-aniversario dil jurnalo POSTA MUNDI

Ido — Partaka



Karega lekteri:

Me maxim volute deziras informar vi omna, ke nia jurnal inter-IAL, POSTA MUNDI, celebris, pasinta-monate, sua 10ma nask-aniversario, nam ol aparis unesma-foye ye l' 25ma di februaro 2011.

Dum la tilnuna vivo-tempo di POSTA MUNDI, ni sucesis publikigar, plu o min akurate, 34 numeri, quo signifika, ke ni aparigis, averaje, 3,4 numeri po yaro.

To omna esabus ne-posibla sen la ecelanta laboro da nia olima e nia nuna chef-redakteri, Rosto e Victore, e sen la gravega e ne-kareebila kunlaboro da vi omna, estimata kunredakteri e lekteri di nia jurnal inter-IAL.

Adavane POSTA MUNDI!

Universala lingues in fantastik literatura

Sibelingua — Rosto

6. Harry Harrison



Harry Harrison, yares del vita: 1925 – 2012, famoza verkiste de scientiala fikcione ex USA e anke un aktiva esperantiste. Il eseva honora prezidente de Irlandian Esperanti Asociacia e membre de altra esperanti organizacies. Harry Harrison have kurta rakontes skrita originale in Esperanto, ma precipe il es un angla-linguala verkiste.

Anteim yo no lektis Harry Harrison, e yo lektis le in ista semane. Harry Harrison es un bona verkiste, e in bona verkes omna kozes seque li interna logika del verko, e mem Esperanto seque it.

”Pur-metalik Stala Rato” es seria de fantastik noveles, ube li tota Galaxia parla Esperanto. Li chefa protagonisto, ex-krimulo, salta de un flanke del Galaxia a altra in kompania de su marita e du jemela filies. Li familia de superheroes salva li Galaxia de diversa severa problemes. Li tota maniere del noveles pri Stala Rato es parodial, humoristik, stile de komik kartunes. Esperanto parlata in li tota Galaxia es un parte de jenerala parodial atmosfere.

”Li mortal munde” es un trilogia de noveles plu serioza, kruela e brutala, quankam anke plena de nekredebla ma interesiva adventures. Sequentu kosmik expansia, homes vive sur cirka 30000 (tri dek mil) planetes.

Multa planetes pro al-qual kauzes deveni izolata de civilizata homaro e li habitantes ibe frequente deveni tote savaja. Planetes pova parlar dife-
renta linguas. Pro exemple, it es mencionata, ke sur planetes del Polara
Stela homes parla lingua Dani. In ista universe Esperanto eseva li lingua
de un olim existenta potenta imperia.

In "Li mortal munde - 2" tote savaja habitantes de un izolata planeta
parla deformata Esperanto. Ista savajules praktika sklaveso, e in tote ili
es abominabla, griza, kruela e trahizema. Ili uza restajes de olima tekno-
logies.

In "Li mortal munde - 3" it es mencionata al-qual interlingua. Nu,
yo no save, kuale it sona in li original verko, nam yo lektis un traduko.
In irga kaze, kande un verkiste de fantastika skribe pri interlingua, isto
kustumale es simpla abreviatura de "internacionala lingua" o frequente
mem "interstelara lingua". Isto no es pri li Interlingua de IALA. Li nome
donata da IALA a su lingua es sat spekulativa ya. In "Li mortal munde - 3"
diversa tribes inhabitanta un barbarik planeta parla diferenta lingues, e
anke ili have komuna interlingua por komunikar, e ista interlingua faktim
es deformata lingua Angli. Hike li vorte "interlingua" serva por koncepte
de "intertribala lingua".

Li novele "Salvi nave", de 1977, es tote serioza drama sin irga humore.
Antiutopik socie es dividata a du kastes: laboristes e aristokrates. Labo-
ristes es genetikale chanjata homes experta in su specializacia, ma inte-
lektuale e morale limitata in altra sferes. Grupes de revolucioneres have
konspirativ komplot por chanjar li sistema. Un negativa protagoniste,
agente de policia, uza Esperanto por sekrete komunikar kun un aristokr-
ate, kel kom bone edukata persone save importanta antiqua lingues. Li
reale uzata komuna lingua es nominata "Basic".

Un amuziva koze es, ke Harry Harrison in su verkes uza reala frazes in
Esperanto.

Yo renkontris un artiklo da Donald J. Harlow, "Esperanto e scienta fik-
cione", de 1996, in lingua Angli. Donald J. Harlow skribe, ke Harry Harri-
son es li verkiste de scienta fikcione maxim aktive mencionanta Esperanto
in su verkes, e Harry Harrison haveva sat granda influo al esperanti mo-
vado. Donald J. Harlow anke menciona importanta nomes de verkistes:
Philip José Farmer, Mack Reynolds, Robert Heinlein.

7. Aurentina

Denov "Interling". Anrey Dmitruk, nascita 1947 — ruslinguala verkiste de fantastika, de Ukraina, nun vive in Kiev, laborava che l' prima kanale de televisione ibe, face dokumental filmes til 2018 — tale Wikipedia aserta (aktualizata informacione por 2020). Maxim tarda tracies de Anrey Dmitruk, kel yo trovis, es de 2012, in un social rete il reklamis su maxim recenta libre "Tanatonautes" (de 2008).

Esque vi save multa verkistes de fantastika, kel deveniva populara nur per nelonga rakontes? Tala Andrey Dmitruk es. In plu tarda tempe il anke verkis du o tri granda noveles. Andrey Dmitruk es un mastre de "ekologial" scienta fikcione. In su rakontes il glorioza omno verda, harmonizata kun natura, viventa, benigna, e il damniza omno fera, brutala, roba-sta, diversa potentia kosmik naves, robotes e tala simila. Isto es tre non-kustumala por scienta fikcione. Lei rakontes have su charme, yo ipsa kun granda plezuro lektis ta rakontes in mei puerese.

Rakonte "Aurentina", 1983.

In fine de XXI (du dek prima) sekul li homaro de Tera expedis un kosmonave a exo-planeta Aurentina, kel segun observacione devud eser simila a Tera. Li kosmonave atingis Aurentina pos 100 (cent) yares, ma segun interna tempe del kosmonave it eseva 20 (du dek) yares. Li squadre del kosmonave severe sufris pro grandisima akseleracia, pro meteorites, pro neexpektabla disfunkciones che l' nave. Kelka homes perisis, li cetera eseva vundita o malada. Li voyaje eseva reale desfacila.

Dum XXII (du dek sekunda) sekul li homaro de Tera lernis pri telepor-tacia, pri altra mirakuloza teknologies. In li komenso de XXIII (du dek triesma) sekul homaro vive in harmonia kun natura, homes pova transportar se de un loke de universo a altra loke facile, sin sufro e destrukto, e rapide. Alor, sur Aurentina du bela yunines, Viola e Aldona, atenda li antiqua barbarik kosmonave por renkontrar li squadre. Li yunines dubita, quale ili komunikos kun li squadre ex altra epoke: pro ke in fine de XXI sekul homes ankore no uzis Interling...

8. Planeta por robinsones

Hike li unuversala lingua es nominata Interlingua, kel no es ta Interlingua, pri qual vi forsan pensa. li cirilik skribo del original es: "интерлингва".

Novele "Planeta por robinsones" (verkata de 1972 til 1991) da autor Yuriy Zabello.

Li maxim interesiva pece es in li komenso del novele. Sekul XXIV o cirka to. Li homare expedi li prima kosmo-nave a un distanta exo-planeta kel segun observacione deve eser tre simila a Tera. 36 (tri dek sis) homes es li squadre. Omna ili es de 36 diferenta naciones. Per televizione li prezidente del Mundial Konsilie rakonta pri omno ista, pri magna kosmik voyaje, bla-bla-bla, e inter altro il dice lo sequenta:

- ... noi have un plus skope: finala laboro pri interlingua. Vi save, ke li laboro pri it es komensata longe ante nun. Noi ja have tal lingua. Li tota diplomatia, omna oficiala dokumentes es in it. Ma anke li lingua provoka yusta negativa kritika. Pro ke expresivitate de it es distanta de eser perfekta. Li kauze es komprenebla: omna lingues parlata dal homare evolucionis dum multa sekules. Ma interlingua in nuna variante existe nur 30 – 40 (tri dek – quar dek) yares. On pova questionar: quale isto koncerna al squadre del kosmo-nave? Li respondo es: kada membre del squadre save, ultra interlingua, plus tri o quar lingues. Pro internaciona-litate del squadre kada home introduktara al-quo specifik de su nacional lingua. Multa introdukciones existera nelonge kom deviacies, ma altra komensos serioze viver in li lingua. Alor, pos li retrovenio del nave noi havera nova versione de interlingua probata dum yares.

Isto es preske li toto quo es dita pri interlingua in li novele. Un foy plus, in li meza parte del novele, li kapitan del nave dice, ke li vorte "shumshir" es forsan bona por interlingua (ma nun ager esud plu bona altra-maniere, il dice). Ista "shumshir" es un vorte por (frequente violenta) chanjo de un guvernerie, parlata in Etiopia, un lande rika per historik eventes. Forsan (if judikar per sat serioza komenso) li autor olim voleva plus evolucionar li tema de interlingua, ma no sukcesis.

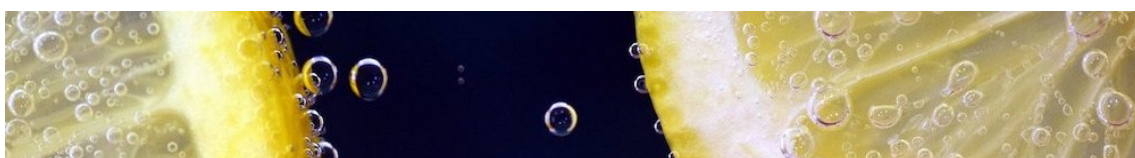
Yuriy Zabello, nascita in 1931, de Ukraina. "Planeta por robinsones" es faktim lei sola publikata verke, ma li finala variante de yare 1991 es li kompilacione ex lei kelka altra noveles publikata anteim in diversa vari-antes desde yare 1972 in lingues Rusi e Ukraini.



Li chefa linea del novele es sat standarta por sovetik fantastik literatura. Li squadre del kosmo-nave sukcesoze lukta kontre sklaveso che l' distanta exo-planeta. Altra linea es interesiva per un trate. It es deskriptata faktim internet preske in tala aspekto quala it es hodie. Nu, yes, in yardeke 1980 internet ja existeva, ma no kada verkiste povis predikar nuna stando. In li novele it es nominata no "Internet" ma "Sistema". Yen, ista Sistema guverna aparatura de fabrikes, homes telefonia per Sistema, spekta televiziono per Sistema, Sistema instrukta pueres che skoles, on lekta libres dekargata ex Sistema, tota utila informacia es rapide trovebla in Sistema. Nur, in realitate tala "Sistema" ha apara multe plu frue, kam li verkiste pensis.

Anekdotaro — Ka Katrina citronek?

Ido — Partaka



Yen ke, ye multa yari ante nun, dum mea fresha adoleco, me kustumis irar ensemble kun plur amiki, maxim aparte saturdie e sundie. Me profitez por dicar, ke me nul-tempe prizis la grupi, generale, e ke me preske sempre preferis agar sole kam grupe, ma to ya esas altra temo, qua nun advere nule koncernesas.

Nu, to, quon me quik raportos, eventis adminime quar-foye, kande, dum diferanta seman-fini, ni eniris diversa drinkerii, e me sempre probis komendar certena drinkajo, qua, malgre sat ofte reklamesar, mem televizi-one...

“Me volas Katrina citronek.”

”Me regretas lo, ma ni havas nur Katrina oranjek.”

“Oke, do Katrina oranjek por me.”

E tale, plu-min, omna-foye ed omna-loke:

“Ka vi havas Katrina citronek?”

“Ho, no! Ma ni havas Katrina oranjek.”

“Bone, do Katrina oranjek por me.”

Tamen, arivis la dio, kande tandem me sucesis, e yen exakte lo eventinta, quo sincere surprizis mem me ipsa e subridigis mea amiki e anke la yuna servisto:

“Ka vi havas Katrina citronek?”, me ankor-foye probis.

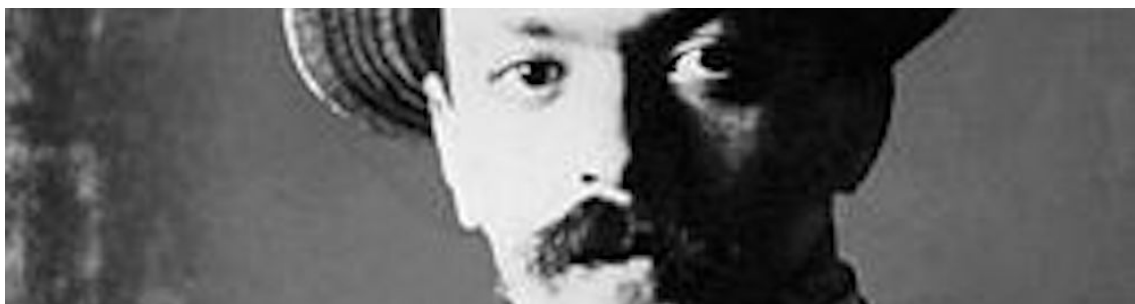
“Ho, yes!”, la servisto respondis.

“Oke, do Katrina oranjek por me”, me quik komendis.

E, maxim evidente, li anke havis Katrina oranjek Nedicinde!

Nostalgio

Esperanto — Carlo Minnaja



Italo Svevo (Itala Ŝvabo) estas la plumnomo de la triesta verkisto Ettore Schmitz (1861 – 1928), unu el la ĉefaj italaj prozistoj de sia periodo. Lia unua romano *Una vita* (Unu vivo) aperis en 1892, publikigita sub tiu plumnomo kiu poste restos lia kutima. La protagonisto de la romano, Alfonso, personigas la krizon de la burĝaro, krizon kaj kulturan kaj ekonomian kiu poste travivos internajn konfliktojn kiujn la diversaj eŭropaj imperiismoj kondukos al la unua mondmilito.

Sekvas la unua paĝo de la romano: letero de Alfonso al sia patrino, restinta en la naskiĝa vilaĝo, el la urbo, kie li laboras.

Panjo mia,

nur hieraŭ vespere mi ricevis vian bonan kaj belan leteron.

Ne dubu, por mi viaj grandaj literoj ne havas sekretojn; eĉ kiam mi ne sukcesas deĉifri unu vorton, mi komprenas, aŭ al mi ŝajnas kompreni, kion vi celis, promeniĝante tiel la plumon. Mi relegas multfoje viajn leterojn; tiom simplaj, tiom bonaj, ili similas vin; ili estas viaj fotoj.

Mi eĉ amas la paperon sur kiu vi skribas! Mi ĝin rekonas, ĝi estas tiu, kiun vendas la maljuna Creglingi, kaj, ĝin vidante, mi memoras la ĉefstraton de nia urbeto, kurboplenan sed elegante puran. Mi memoras kie larĝiĝas placo en kies mezo estas la domo de Creglingi, malalta kaj eta, la tegmento kun la formo de kalabria ĉapelo, tuta en nura truo, la butikoj. Li, interne, laborplena por vendi paperon, najlojn, aĉan likvormiksaĵon, cigarojn kaj impostomarkojn, malrapida sed kun la agititaj gestoj de tiu

kiu volas agi rapide servante dek personojn, aŭ pli ĝuste, servante unu kaj atentante la aliajn naŭ per malkvieta okulo.

Mi vin petas lin saluti mianome. Kiu estus dirinta, ke mi havos tioman deziron revidi tiun avaran ursidon?

Ne opiniu, panjo, ke ĉi tie oni fartas tiom malbone; estas mi kiu fartas malbone ĉi tie! Mi ne kapablas akcepti la fakton ne vin vidi, resti for de vi dum tiom da tempo, kaj mia doloro pliiĝas je la penso, ke estas sola ankaŭ vi en tiu granda domo for de la vilaĝo, en kiu vi obstinas loĝi ĉar ĝi estas ankoraŭ nia.

Krome, mi vere bezonas spiri nian bonan puran aeron, kiu alvenas al ni rekte el la fabriko. Ĉi tie oni spiras ian aeron densan, fumoplenan, kiun, je mia alveno, mi vidis apogiĝi sur la urbon, kun formo de enorma konuso, kiel sur nia lageto la vintra vaporo, pri kiu tamen oni scias, kio ĝi estas; ĝi estas pli pura. La aliaj loĝantoj ĉi tie estas ĉiuj, aŭ preskaŭ ĉiuj, gajaj kaj trankvilaj ĉar ili ne scias, ke aliloke oni povas vivi multe pli bone.

Mi opinias, ke kiam studento ĉi tie mi estis pli kontenta, ĉar estis kun mi paĉjo, kiu zorgis pri ĉio kaj pli bone ol mi kapablas. Ja vere, ke li disponis pri pli multe da mono. Sufiĉus, por igi min malfeliĉa, la eteco de mia ĉambro. Hejme, mi ĝin destinus al la anseroj!

Ĉu vi ne opinias, panjo, ke estus pli bone, se mi revenus? Ĝis nun mi ne vidas grandan utilon por mi en mia restado ĉi tie. Monon mi ne povas sendi al vi, ĉar mi ne havas. Oni donis al mi cent frankojn la unuan monaton, kaj al vi tio ŝajnas granda sumo, sed ĉi tie ĝi estas nenio. Mi cerbumas laŭ mia eblo, sed la mono ne sufiĉas, aŭ apenaŭ.

Mi komencas ankaŭ kredi, ke en komerco estas ege, ege malfacile havi sukceson, same kiom, laŭ la diro de notario Mascotti, en la studado. Estas tre malfacile! Mia salajro estas eniata kaj mi devas agnoski, ke mi ne ĝin meritas. Mia samĉambrano ricevas cent dudek frankojn monate, li estas jam de antaŭ kvar jaroj ĉe sinjoro Maller kaj faras laborojn kiajn mi povos fari nur post kelkaj jaroj. Antaŭ tiam mi povas nek esperi nek deziri pliigon de la pago.

Ĉu mi ne agas pli bone revenante hejmen? Mi vin helpus en viaj laboroj, mi prilaborus eble ankaŭ la kampon, sed poste mi legus trankvile miajn poetojn, sub la ombro de la kverkoj, spirante tiun nian bonan aeron nepoluitan.

Mi volas diri al vi ĉion! Ne malmulte pliigas miajn dolorojn la arroganteco de miaj kolegoj aŭ de miaj estroj. Eble ili min traktas superece, ĉar mi estas vestita pli malbone ol ili. Ili estas ĉiuj snobetoj kiuj pasigas duonon de la tago antaŭ la spegulo. Uloj stultaj! Se oni donus al mi tekston de

latina klasikulo, mi ĝin komentus komplete, dum ili ne konas lian nomon.

Ĉi tiuj estas miaj malĝojoj, kaj vi per ununura vorto povus ilin nuligi.
Diru ĝin kaj ene de malmulte da horoj mi estas ĉe vi.

Skribinte ĉi tiun leteron mi estas pli trankvila; ŝajnas al mi, ke mi preskaŭ jam akiris la permeson forveturi kaj mi iras min pretigi.

Kison de via ame ligita filo

Alfonso

Ⓐnarchia

Latino sine flexione — Victore Leve

Traductione de articulo de
Dictionario rationato de scientia, de arte et de ministerio (1751 – 1772)



Articulo sequente es publicato ante nascentia de Pierre-Joseph Proudhon (1809 – 1865), philosopho primo qui se dice anarchisto. Tunc es documento interesante de historia sed non critico de hoc cogitatione politico. Cum mente notitiabile conclusione es idem ad these de Alexis de Tocqueville (1805 – 1859) in De democratia in America.

ANARCHIA — Es disordine in stato, quod consiste in facto quod nemo habe satis autoritate ut imperare et fac repectare leges, et quod consequentermente populo se duc quomodo vol, sine subordinatione et sine custodia. Hoc nomine es composito de α privativo, et de $\alpha\rho\chi\eta$, autoritate.

Nos pote assecurare quod omne regimine tende ad despotismo aut ad anarchia.

Yer, hoy e deman

Populido — Partaka

ek Le Vaganto, da Khalil Jibran



Me dicay a mei amiko:

“Ka tu vide el repozant sur le brakie de ti viro? Yer, el repozay talei sur olti mei.”

E mei amiko dicay:

“E deman, el repozeray sur olti mei.”

Me adjuntay:

“Regardeu el sidant apu lu! Apen yer, el siday apu me.”

Ed il responday:

“Deman, el sideray apu me.”

Me dicay:

“Observeu! El drinke vin den lui kup, e yer el drinkay den olti mei.”

Ed il adjuntay:

“Deman, el drinkeray den mei kup.”

Lorei, me dicay:

“Regardeu kualei el kontemple lu kun amor ed okuls submisat! Yer, el kontemplay me talei.”

E mei amiko dicay:

“Deman, el kontempleray me.”

Me kestionay:

“Ka tu no aude el susure amor-kansons an lui orels? Le sam amor-kansons, kels el susuray an olti’s mei.”

E mei amiko responday:

“E deman, el susureray ols an olti’s mei.”

E me dicay:

“Ma regardeu! El es embrasant lu. Apen yer, el embrasay me.”

E mei amiko dicay:

“Deman, el embraseray me.”

Lorei, me adjuntay:

“Kual fema stranji!”

Ed il responday a me:

“El es kualei vive, posedat da omni homs; e kualei morte, kel konkeste omni homs; e kualei eternes, kel tege omni homs.”

Etiko

Esperanto — Victore Leve

Traduko de la incipit de la verko de Spinoza.



Difinoj

I. Per memkialo, mi celas tion, kies esenco envolvas ekziston, alivorte, tiun, pri kiu naturo ne povas esti konceptata krom kiel ekzistanta.

II. Ĉi tiu afero estas finia en sia speco, kiu povas esti limigita de alia samnatura, ekzemple oni diras, ke korpo estas finia, ĉar ni ĉiam projektas pli grandan. Same, unu penso estas limigita de alia penso. Sed korpo ne estas limigita de penso nek penso de korpo.

III. Per substanco mi celas tion, kio estas memkonceptita, tio estas, kion la koncepto ne bezonas el la koncepto de io alia, el kiu ĝi devas esti formita.

IV. Per eco, mi celas tion, kion la kompreno perceptas pri la substanco kiel konsistiganta ĝian esencon.

V. Per reĝimo, mi celas la afekciojn de la substanco, alivorte, kio estas en io alia, per kiu ĝi ankaŭ estas koncipita.

VI. Per Dio, mi celas absolute senfinan estaĵon, tio estas substanco konsistanta el senfineco de ecoj, ĉiu el kiuj esprimas eternan kaj senfinan esencon.

Klarigo. Mi diras absolute senfinan, kaj ne nur en sia speco; ĉar el tio, kio estas senfina nur en sia speco, ni povas nei la senfinecon de kvalitoj;

sed por tio, kio estas absolute senfina, ĉio, kio esprimas esencon kaj ne kovras ian negacion, apartenas al ĝia esenco.

VII. Ĉi tiu afero nomiĝos libera, kiu ekzistas per la sola neceso de sia naturo kaj estas decidita per si sola agi. Aliflanke oni diros, ke ĉi tiu afero estas necesa aŭ pli ĝuste limigita, kiun alia celas ekzisti kaj produkti efikon laŭ certa kaj decidita kialo.

VIII. Per eterneco, mi celas ekziston mem, tiom kiom ĝi estas konceptita kiel nepre sekvanta la solan difinon de eterna afero.

Klarigo. Tia ekzisto fakte estas konceptita kiel eterna vero, same kiel la esenco de la afero, kaj tial ĝi ne povas esti klarigita per daŭro aŭ tempo, kvankam daŭro estas konceptita kiel ne havanta nek komencon nek finon.

Tu oculos

Interlingua — Gonalo Neves

Atalaia, Montijo, Portugal
2011-11-05



Quando tu reguarda tu facie in le speculo,
tu vide le circulos blau sub le oculos.

Illos marca, con lor geometria colorate,
le lassitude de un vita plen.

Odio e amor,
gaitate e tristessa,
angustia e alleviation,
riso e lacrimas,
cameraderia e hostilitate,
timor e timoritate,
timiditate e fanfaronada:
omne multe defectos e rar qualitates,
tote le vitios e pauc virtutes,
sentimentos contradictori e opposite,
toto incirculate in blau sub le oculos.

Tu continua spectar e vide tamben
le rugas que narra prodeffas e vergonias,
e le capillos blanc que attesta sin voce

omne tu disfactas e victorias.

Tu visage cela nihil:

omne sentieros del vita serpenta hic;

omne portas aperte e fenestras clause,

omne sperantias superate,

omne poemas nunquam scripte,

sed solmente pensate in solitude.

Si, tu nasceva sol inter basios e hurrahs,

e tu morira sol inter condolentias fingite.

Le oculos non menti,

e lor blau guarnitura,

que sin dubita te displace in le speculo,

te recordara sempre tu historia

in omne detalios gloriose e vil.

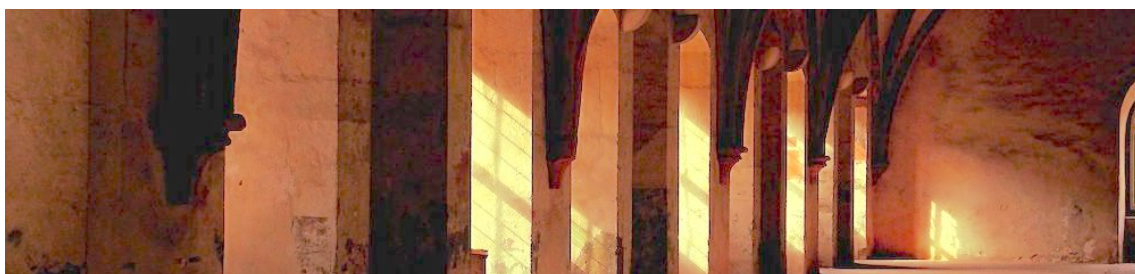
Memorialo pri la kuvento

Ido — Gonçalo Neves

Da José Saramago (1922 – 2010), Nobel-laureato pri literaturo (1998)

Tradukis del Portugalana ad Ido: Gonçalo Neves (n. 1964)

© Fundação José Saramago



Duesma chapitro

Bone provizita anke per mirakli. Es ankore tro frua por parolar pri olca nun preparata, cetere ne tante mirakla, sed simpla komplezo deala, descenso di regardo pia e favoriganta vers ventro senfrukta, tala ya esos la nasko dil rejido en l'oportuna tempo, ma nun oportas mencionar vera ed atestita mirakli qui, pro venar del sama e maxim flamoza rovo¹ franciskana, bone auguras la promiso dal rejulo.

On videz la famoza kazo pri la morto di frato Miguel da Anunciação, quan on elektis kom provincestro dil triesma ordeno di Santa Franciskus, e lor l'elekteso di qua, ni dicez lo okazionale, ma ne senbaze, ardoroze kombatis kontre ol ed il la parokiani di Santa Maria Magdalena, pro obskura jaluzeso, tante furioze ke lor la morto di frato Miguel ankore duris proceso, ed on ne savas kande ol abutus a judicio, o kad ol mem finus, inter verdikto ed apelo, inter rezolvo e revoko, til ke la morto klozus la proceso,

¹maxim flamoza rovo: Deo unesma-foye aparis a Moses sub la formo di brulanta rovo sur monto Horeb (Ekiro 3, 2 – 4), quo signizis la komenco di importanta federuro inter li (Ekiro 20 – 24).

quale fakte eventis. Mortis la monako certe ne pro lacerita kordio, sed pro morbo, forsan tifa o tifatra, o mem pro altra febro sennoma, ordinara fino di vivo en urbo kun skarsa fonti di aquo por drinkar, ed ube la Galisiani² ne hezitas plenigar la bareli an la fonto dil kavali, e tale mortas senmerite provincestri. Havis tamen frato Miguel da Anunciação tante kompatema naturo ke, mem mortinte, il pagis bonajo po malajo e se dumvive il esis bon-facero, mortinte il efektigis marveli, inter qui la unesma esis demen-tiar la mediki qui, timante rapida putro di lua korpo, rekomendis balda sepulto, ma ne tale putreskis la karna restajo, kontree, dum tri tota dii ol parfumizis la kirko di Nia Siniorino di Iesu, ube ol esis expozata, per odoro maxim milda, e lua kadavro ne rigideskis, kontree, delikate on povis movar singla membro, quale se il esus vivanto.

Marveli duesma e triesma, ma di valoro maxim unesma, esis la propre nomizita mirakli, tante extraordinara e distinginda ke venis del tota urbo la popolo por observar la prodijo³ e profitar de ol, nam on atestas ke en la mencionita kirko donesis vido a blindi e pedi a kripli, e venis tante multa homi ke sur la gradi dil parviso⁴ li interfrapis per pugni e poniardi por enirar, e pro to kelki perdis la vivo, qua pose mem per miraklo ne retrodo-nesis a li. O forsan yes, se, pos tri dii, meze di granda tumulto, on de ibe ne forportabus la korpo, sekrete, e sekrete on enterigis ol. Privacite del espero pri risanigo ante ke on anuncos la morto di altra vertuozo, en la sama loko reciproke vango-frapis pro desespere e trompita fido muti e brakio-kripli, se ad ici restis manuo, omni kriante ed advokante singla santi, til ke la sacerdoti ekiris por benedikar l'asemblajo, e pos tal surogato, plu bona kam nulo, foriris l'uni e l'altri.

Ma Portugal, ni konfesez lo sen shamo, es lando di raptisti, okulo vi-das, manuo marodas, e la fido esante tante granda, quankam ne sempre rekompensata, tante plu granda es la senshameso e despieso kun qui on spolias kirki, quale eventis lasta-yare en Guimarães, anke en olta di Santa Franciskus, ilqua, pro neglijar tante valoroza havaji dum la vivo, lasas ke on forportez omno de lu dum l'eternesio, ma la ordenon helpas la vigile-meso di Santa Antonius, nam ilca tote ne konsentas ke on spoliez altari e kapeli ube lu es, quale on vidis en Guimarães, e quale on vidos en Lisboa.

En ta urbo ya eventis ke iris furtisti por furto e ta-skope acensis til fen-estro, adube quik la santo venis ajile aceptar li, per quo il tante pavorigis li ke falis senhelpe ilta qua supre sur la skalo stacis, advere sen irga rup-

²Lore Galisiani provizis la habitanti di Lisboa per aquo portata en bareli.

³prodijo (A prodigy, F prodige, H I prodigio): marvelo di qua on ne konocas l'origino o la kauzo.

⁴parviso (A F parvis): placo od altra spaco situata avan la precipua fasado di kirko o katedralo.

tita osto, ma tante kontuzita ke il ne plus povis movar, e kande volis la kompani forportar il, nam anke inter furtisti ne es rara la kordii nobla ed abnegema, li ne sucesis, kazo cetere ne unesma-foya, nam ja eventinta ad Agnes, fratino di Santa Klara, kande Santa Franciskus ankore trairis la mondo, precize kinacent yari ante nun, en duamil e duacent e dek e un, ma elua kazo koncernis ne rapto, o forsan rapton ol ya koncernis, nam del Sinioro on volis raptar el. Ibe restis la raptisto, quale se la manuo di Deo presus il al pavimento, o la grifo⁵ dil Diablo arachus il del profundaji, ibe il restis til matino, kande ilun renkontris e pose forportis la habitanti, ja sen peno e kun lua pezo natural, til la altaro dil sama santo, por ke ica risanigez il, miraklo efektigita en originala maniero, nam on vidis la idolo di Santa Antonius sudorifar abundante, e tante longe ke la tempo suficis por ke judiciisti ed aktisti venez e giudiciale atestez la prodijo, konsistanta en ke ligno sudorifis e la raptisto risaneskis, kande on aplikis a lua vizajo tuko humidigita per la santa humoro. E tale la viro risaneskis, salvesis e repentis.

Tamen on ne sucesas explorar omna delikti. En Lisboa, exemple, ube la miraklo esis ne min remarkinda, til hodie on ne deskovris l'autoreso dil asalto, quankam permisesas kelka suspekti, eventuale absolvita, same lia emo, pro la bona intenco qua fine impulsis il. Eventis ya ke la kuventon di Santa Franciskus en Xabregas envenis furtisti, o furtisto envenis, tra bov-okulo⁶ di kapelo kontigua an la kapelo di Santa Antonius, e lu, o li, iris til la chef-altaro, e la tri lampi ibe pendanta samvoye desaparitis plu rapide kam sacerdote dicas amen. Desakrochar la lampi del hoki, portar oli en obskureso por plu granda sekureso, riskar buti, fakte butar e bruisar sen ke irgu venas explorar la kauzo dil klakado esus suspektinda prodijo o kompliceso di deviacinta santo, se precize lore, quale kustumale, ne esus tumultanta la kloshe e la matrako⁷, por vekigar la monaki e venigar ili al matutino nokto-meze. Pro to povis la furtisto eskapar sekure, e se il bruisabus plu laute, nulu audabus il, de quo on konkluzas ke l'asaltanto bone konocis la kustumi di la loko.

Komencis la monaki enirar la kirko e trovis ol senluma. Ja la responsera

⁵grifo (F *griffe*, I *grinfia*): singla de la ungli kurva e pintatra, ordinare longa, di multa bestii (karnivora mamiferi, roderi, uceli, repteri).

⁶bov-okulo (F *œil-de-bœuf*, G *Ochsenaue*, P *olho-de-boi*): mikra aperturo cirkla od elipsa an parieto o tekto, por lumizar la internajo di edificio (Kurt Feder, *Germana-Ido-lexiko*, 1920).

⁷matrako (H P *matraca*): perkut-instrumento muzikal e signaliva, konsistanta ek ligna korpo o planko, a qua es ligita movebla marteleti ligna o metala, qui frapas la ligna korpo. On produktas la sono per tenar la mancho dil matrako e turnar olca. En kloshe-turmi existas matraki plu pezoza, neportebla, konsistanta ek plura ligna korpi, ulfoye kava, quin on sonigas per turnar levero qua movas plura martelegi. On uzas tala matraki vice kloshe dum la Santa Semano.

frato esis rezignanta pri la puniso qua infalible esos aplikata ad il pro kulpo quan il ne sucesis explikar, kande on remarkis, e konfirmis per tusho e flaro, ke mankas ne la oliv-oleo, varsita sur la pavimento, sed la lampi, qui esis arjenta. La profanaco esis ankore fresha, por tale dicar, nam la kateni, de qui pendabis la lampi furtita, lente ociladis, dicante en linguo di drato⁸, Poke mankis, poke mankis.

Quik ekiris kelka regulieri adsur la cirkuma voyi, grupope, e se ili sizus la furtisto, on ne savas quon li mizerikordioze facus ad il, ma ili trovis ne mem traco pri lu, o pri la bando, se pri to parolesis, e la kazo ne astonez ni, nam la horlojo ja transirabis nokto-mezo, e la luno esis deskreskanta. Esforcegis l'ordenani per traserchar la cirkumaji en vigoroza marcho, e fine retrovenis al kuvento kun vakua manui. Dume altra regulieri, supozante ke forsan la furtisto maxim ruzoze celis su en la kirko, tra-exploris olca del koreyo til la sakristeyo, e lor tala tumultoza sondado, dum ke la tota kongregaciono fulis sandali e froko-baski, levis la lidi di kofri, dislokis armori, sukusis sacerdotala vesti, precize lore olda monako, konocata pro sua vertuoza vivo e brava religiozes, remarkis ke la altaron di Santa Antonius ne tushabis la manui furtera, quankam en ol maxim abundis arjenta vazi, richa de pezo, cizel-arto e pureso. Astonesis la piulo, ed astonesus anke ni, se ni ibe esus presenta, nam evidente tra ta supra bov-okulo eniris la furtisto, qua acesis la chef-altaro por furtar la lampi, e por to il mustis preterpasar la kapelo di Santa Antonius, olqua en la mezo stacis. Tote juste do la monako, ebulianta pro zelo, turnis su a Santa Antonius e reprimandis ilca quale serviston negliinta sua devi, E vu, santo, gardas nur l'arjenta vazi qui apartenas a vu, e lasas ke on forportez le cetera, do vu punise de nun havos nula, e pos dicir ica maxim violentoza vorti il envenis la kapelo e komencis tote nudigar ol, forprenante ne nur l'arjenta vazi, sed anke la toali ed ornamenti, e ne nur la kapelo, sed anke la santo ipsa, quan il privacis de lua desmetebla aureolo e lua kruco, e mem la Infanton⁹ il arachabus ek lua brakii, se ne intervenabus altra regulieri, qui judikis tro severa la puniso ed avertis il ke il lasez lu, por konsolacar la kompatinda punisato. Kelke meditis pri l'averto la monako e respondis, Lu do restez kom ilua garantianto, til ke la santo retrodonos la lampi. E quoniam ja esis du kloki pos nokto-mezo, tante longe durabis la traserchi e fine la blaminda epizodo raportita, retrovenis a sua celuli dormo-skope la monaki, quankam uli timis ke Santa Antonius venos venjar la insulto.

⁸drato (G Draht, Cz drát, Nd draad, Pl drut): metal-filo (Stefano Bakonyi, Imperialismo e paco permananta, 1919).

⁹La Infanton (mayuskule en la originalo): parolesas pri la idolo di Infanto Iesu.

En la nexta jorno, ye cirkume dek e un kloki di ol, frapis la kuvento-pordon studento, pri qua konvenas quik dicar ke ja de longa tempo, aspirante froko dil ordeno, il tre asidue frequentis la monaki di olca, ed ica nuna informo donesas, unesme pro ke ol es vera, e lo vera ne ja perdis sua tota utileso, e duesme, por helpar ti qui konsakras su a dechifrar kruco-agi, o kruco-vorti, kande olci es havebla, nu, frapis la studento la pordo e dicis ke il volas parolar kun la prelato. On duktis il a lu, il kisis lua manuo, o la kordo dil froko, o forsan la bordumo, to ne bone exploresis, el il deklar-
 ris audir en la urbo ke la lampi trovesas en la monakeyo di Cotovia, dil sacerdoti dil Kompanio di Iesu, ibe en Bairro Alto di Santa Rokus¹⁰. Dubitis la prelato, unesme pro la basa rango dil portanto dil novajo, homo studenta, qua esus fripon' evidenta, se il ne tante aspirus divenar monako, quankam ne es tante rara trovar koincido di ica ed ita, e duesme pro esar neversimila ke on retrodonis a Cotovia lo furtita en Xabregas, loki tante opozata e tante fora, ordeni tante poke parenta, qui interdistas per preske un leguo¹¹ segun rapida kalkulo, e pluse, l'uni nigra, l'altri bruna¹², ma to esus nur bagatelo, nam frukton on ne konocas per la shelo, se on ne stekis la dento en ol. Prudenteso tamen konsilis ke l'averto meritas exploro, e pro to iris serioza reguliero, akompanata dal mencionita studento, de Xabregas a Cotovia, ambi pede, e li envenis la urbo tra la Pordego di Santa Kruco, e se por parkonocar la kazo oportas saveskar qua altra voyon li sequis til sua emo, do ni dicez ke li pasis reze dil kirko di Santa Stefania e preteriris la kirko di Santa Mikael, e preter la kirko di Santa Petrus li trapasis la pordego qua portas lua nomo, e de ibe li decensis vers la fluvio¹³ tra la Pordo dil Komtulo de Linhares, pose rekte tra la Pordego dil Maro til l'Anciena Pilorio, yen nomi e loki pri qui restis nur memorajo, li evitis la Nova Strado dil Komercisti, nam la reguliero esis serioza, e la loko, uzureyo, til hodie, ed irinte preter Rossio, li venis til la Pordo di Santa Rokus e fine til Cotovia, ube li frapis ed enpazis, e duktite til la rektoro, dicis la monako, La studento, qua hike akompanas me, iris a Xabregas e dicis, ke trovesas hike nia lampi, pasinta-nokte furtita, To es vera, segun l'informi qui donesis a me, ye du kloki cirkume on frapis la pordego tre forte, e pos ke la pordisto questionis de interne quon on volas, respondis voco ke la

¹⁰Santa Rokus (A F Roch, G Rochus, H P Roque, I Rocco, R Pox, L Rochus): kristana santulo del 14ma y.c., di qua on celebras la morto ye la 16ma di agosto.

¹¹leguo (A legue, F lieue, G Wegstunde, H legua, I lega, R лье, лига): anciena mezur-unajo di longeso, diversa-valora segun la landi (4 km cirkume).

¹²l'uni nigra, l'altri bruna: jezuiti weris nigra froko, e franciskani, bruna.

¹³fluvio: parolesas pri la maxim longa fluvio Iberiana, quan en Ido on povus nomar e pronuncar Tajo (A L Tagus, F Tage, I Tago, H Tajo, P Tejo).

pordo quik apertesez, nam ibe eventos retrodono, ed avertite dal pordisto pri l'evento nekustumal, me imperis ke on apertez la pordo, e ni trovis la mencionita lampi, kelke krumplita e ruptita an la frami, yen oli, se ulo mankas, ol ja mankis kande on depozis oli, E ka vi vidis la frapinto, Ton ni ne vidis, quankam iris sacerdoti adsur la voyo, li trovis nulu.

Retrovenis la lampi a Xabregas, e nun singlu de ni pensez segunvole. Ka la ruzajon urdis la studenta persono, advere bufono e fripono, por povar trairar la pordi e metar la froko di franciskano, quale fakte il pose metis, e pro to il furtis e retrodonis, kun granda espero ke, en la dio dil ultima judicio, la boneso dil intenco pardonigos la ledeso di lua peko. Ka ton agis Santa Antonius, qua, facinte til nun tante multa e tante diversa mirakli, povabus facar anke olca, lor vidar su dramatale privacita del arjenta vazi per la sakra furio dil monako, qua bone savis a qua il jetas sua impero, same kam ton savas la barkisti e maristi di Tajo, qui, kande la santo ne kontentigas lia deziri nek satisfacas lia vovi, punisas lu per imersar lu kun la kapo turnita adinfre en l'aquo dil fluvio. Ne es tante grava la jeno, nam santo meritanta tala nomo es tam kapabla respirar per pulmoni la aero di ni omna, kam per brankii l'aquo qua es cielo dil fishi, ma la shamo pro savar ke lua modesta plandi es expozata, o la depreseso pro vidar su sen arjenta vazi e preske sen Infanto Iesu, igas Santa Antonius la maxim miraklifanta santo, precipue por trovar egarita objekti. Nu, la studento absolvesez de ca suspekto, se il ne implikesos en altra same dubitinda.

Kun tala precedenti, e la franciskani esante tante dotita per moyeni por alterar, inversigar od acelerar la natural ordino dil kozi, mem la rezistema utero dil rejino obedios la fulminatra sumno dil miraklo. Tante plu ke kuventon en Mafra volas la ordeno di Santa Franciskus ja de la yaro mil e sisacent e duadek e quar, kande ankore esis rejo di Portugal ula Hispana Felipe¹⁴, qua, malgre sua hispaneso, certe ne favoranta granda intereseso pri la monakaro hika, dum la dek-e-sis-yara duro di sua rejeso nultempe donis konsento. Ne cesis tamen la demarshi, l'esforcon partoprenis la prestijo dil nobela donacarii dil urbeto, ma semblis exhaustita la potenteso ed obtuzigita l'obstinemeso dil Provinco Arrábida¹⁵, qua aspiris la kuvento, nam mem hie, ton on povas dicar pri ulo eventinta tam frue kam sis yari ante nun, enuncis desaprobanta judikon pri nova peticiono la Rejala Tri-

¹⁴ula Hispana Felipe: en Portugal regnis tri Hispana rejuli, inter 1580 e 1640, qui omna nomesis Felipe (P Felipe): Felipe la 2ma (Filipe la 1ma segun la tabelo Portugalan), inter 1580 e 1598, Felipe la 3ma (Filipe la 2ma), inter 1598 e 1621, e Felipe la 4ma (Filipe la 3ma), inter 1621 e 1640. Ilca do aludesas dal auctoro.

¹⁵Provinco Arrábida: administral distrikto dil franciskana ordeno. Arrábida es la nomo di belega montaro proxim Lisboa, trans la sudala rivo di Tajo, ube situesas ne nur tre famoza monakeyo, sed anke unika prego-nichi en-klifa.

bunalo, qua expreis sua opiniono kun ne mikra impertinenteso, o mem desrespekto pri la material e spirital interesti dil Eklezio, audacante egardar kom nekonvenanta la dezirata fondo, pro ke la rejio esis tro charjita per kuventi mendikera, e pro mult altra detrimenti quin la homa prudenteso povas enumerar. La judiciisti certe savus qua desavantajin la homa prudenteso povas enumerar, ma nun li mustos glutar la lango e digestar la mala penso, nam dicis frato António de S. José ke, se esos kuvento, esos sucedonti. La promiso es facita, la rejino parturos, l'ordeno franciskana kolios la lauri del vinko, koliinte tanta lauri del martirigo. Cent-yara var-tado ne esos ecesiva mortifiko por ti qui esperas vivor en l'eterneseso.

Ni vidis quale lasta-instance absolvesis la studento del suspekto pri la furto dil lampi. Nun on ne dicez ke, per konfeso-sekretaji revelita, saveskis la monaki ke la rejino es gravida, mem ante ke el komunikis lo al rejulo. Nun on ne dicez ke Dona Maria Ana, pro esar tante pia siniorino, konsentis tacar dum tempo sat longa por ke aparez kun la esko dil promiso la selektita e vertuoza frato António. Nun on ne dicez ke la rejulo kontos la luni qui eventos del nokto dil vovo til la dio en qua naskos la rejido, e trovos oli kompleta. On ne dicez plu kam lo dicita. Absolvesez do la franciskani de ca suspekto, se li ne implikesis en plur altra same dubitinda.